

مهران در جنگ

www.ketab.ir

ان بجزت مهران

- سرشناسه : سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس
- عنوان و نام پدیدآور : اطلس مهران در جنگ / طرح و نظارت شورای اطلس مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس [سپاه پاسداران انقلاب اسلامی]: تحقیق و نگارش امیر حسین کیهان پناه.
- مشخصات نشر : تهران: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، ۱۳۹۰.
- مشخصات ظاهری : ۱۳۸ص: مصور (رنگی)، جدول (رنگی)، نمودار (رنگی).
- فروست : اطلس راهنما؛ ۱۰.
- شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۴۳-۲۶-۴
- وضعیت فهرست نویسی : فیپا
- یادداشت : %نامه
- موضوع : جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ -- نقشه‌ها
- موضوع : جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ -- مهران
- شناسه افزوده : کیهان پناه، امیر حسین، ۱۳۴۲ - گردآورنده
- رده بندی کنگره : ج ۳۹۰ س ۱۰ ۱۶ / DSR ۶/۱۶۰۳/۱۰۸
- رده بندی دیویی : ۲۳/۹۵۵ - ۰۸
- شماره کتابشناسی ملی : ۲۵۵۴۵۱۰

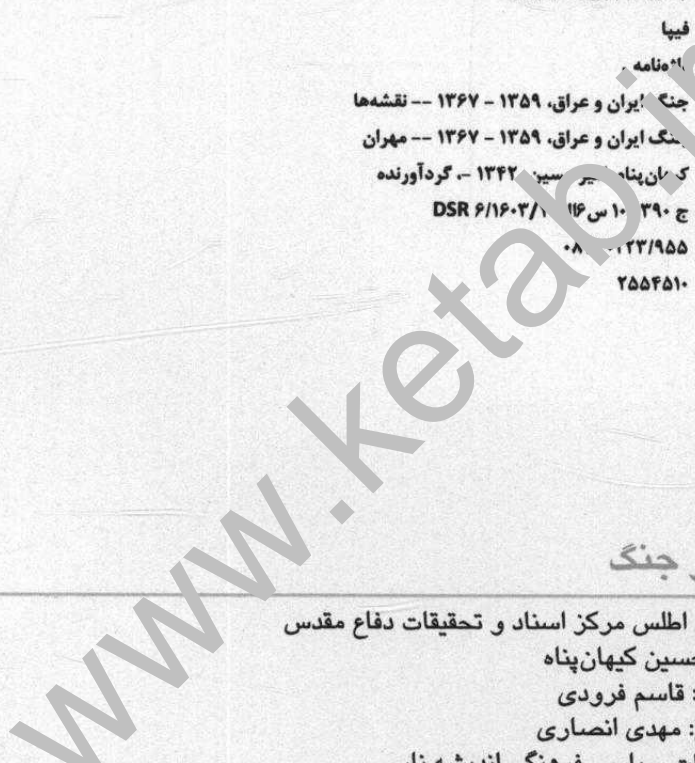
اطلس مهران در جنگ

طرح و نظارت: شورای اطلس مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس
 تحقیق و نگارش: امیرحسین کیهان پناه
 ترسیم نقشه و گرافیک: قاسم فرودی
 ویرایش و کنترل نهایی: مهدی انصاری
 مجری: مؤسسه مطالعات سیاسی فرهنگی اندیشه ناب

لیتوگرافی: فرآیندگویا
 چاپ اول: ۱۳۹۷
 چاپ: قلم آذین
 شمارگان: ۱۰۰۰
 نظارت چاپ: محمد بهروزی
 قیمت: ۲۸۰۰۰ تومان

همه ی حقوق متعلق به مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس است.
 هرگونه عکس برداری، کپی برداری، اسکن و استفاده ی تکثیری دیگر این اثر بدون اجازه ی کتبی مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس ممنوع است.

مراکز پخش: ۱- تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فرورین، ساختمان ناشران، شماره ۴، تلفن: ۶۶۴۸۱۵۳۱
 ۲- تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخر رازی، مجتمع ناشران فخر رازی، انتشارات مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس
 ۳- خرمشهر، جنب مسجد جامع، بازار شهید محمد جهان آرا، شماره ۲۷

فصل یکم: جغرافیای مهران

- ۱۴ - موقعیت جغرافیایی مهران
- ۱۶ - جمعیت مهران
- ۱۸ - موقعیت نظامی مهران

فصل دوم: پیشینه درگیری‌های مرزی

- ۲۲ - درگیری‌های مرزی ۱۳۴۶ تا ۱۳۵۳ شمسی
- ۲۴ - قرارداد ۱۹۷۵ - آل‌رایر
- ۲۶ - انقلاب اسلامی ایران و واکس عراق
- ۲۸ - آتش‌باری عراق در مهران

فصل سوم: مهران در هجوم عراق

- ۳۴ - هجوم ارتش عراق
- ۳۶ - اشغال مهران
- ۴۰ - تشکیل خط پدافندی
- ۴۲ - جنگ‌زدگان

فصل چهارم: تحولات راهبردی در جنگ

- ۴۶ - جنگ پس از عملیات ثامن‌الائمه
- ۴۸ - تحولات جبهه‌ی مهران
- ۵۰ - عملیات والفجر ۳
- ۵۲ - زمین منطقه‌ی نبرد
- ۵۴ - موانع محورهای عملیاتی
- ۵۶ - وضعیت دشمن
- ۵۸ - شرح کلی نبرد
- ۶۰ - نبرد در محور شمالی
- ۶۲ - نبرد در محور میانی
- ۶۴ - نبرد در محور جنوبی
- ۶۶ - پانک‌های دشمن
- ۶۸ - نتایج عملیات والفجر ۳

فصل پنجم: تحرکات آفندی عراق

- ۷۲ - جنگ پس از عملیات والفجر ۳

۷۴	استراتژی دفاع فعال عراق
۷۶	اشغال دوباره‌ی مهران
۷۸	شرح تهاجم ارتش عراق
۸۰	پاتک‌های خودی
۸۲	آخرین وضعیت

فصل ششم: شکست استراتژی عراق

۸۶	عملیات کربلای ۱؛ بازپس گرفتن مهران
۸۸	سازمان رزم خودی
۹۰	تلاش برای آمادگی
۹۲	زمین مسلح
۹۴	منطقه‌ی عملیات
۹۶	سازمان رزم دشمن
۹۸	شرح کلی عملیات کربلای ۱
۱۰۰	کلید فتح قلاویزان
۱۰۲	شرح مرحله‌ی اول نبرد
۱۰۴	شرح مرحله‌ی دوم نبرد
۱۰۶	شرح مرحله‌ی سوم نبرد
۱۰۸	شرح مرحله‌ی چهارم نبرد
۱۱۰	شرح مرحله‌ی پنجم نبرد
۱۱۲	نتایج عملیات کربلای ۱

فصل هفتم: پایان جنگ

۱۱۶	جنگ پس از عملیات کربلای ۱
۱۱۸	مهران و قطع‌نامه‌ی ۵۹۸
۱۲۰	حملات منافقین
۱۲۲	اشغال سوم مهران
۱۲۴	آزادی سوم مهران
۱۲۶	اشغال چهارم مهران
۱۲۸	آزادسازی نهایی
۱۳۰	سرزمین سوخته
۱۳۲	بازسازی
۱۳۴	از مهران تا کربلا

۱۳۶

۱۳۸

منابع
راهنمای نقشه‌ها

پیش‌گفتار

دوران هشت ساله‌ی جنگ عراق علیه ایران، دورانی مهم و سرنوشت‌ساز از تاریخ انقلاب اسلامی است. جنگ گسترده و همه‌جانبه‌یی که به فاصله‌یی کوتاه پس از انقلاب اسلامی به ایران تحمیل شد تا پایه‌های نظام جمهوری اسلامی پیش از استقرار و استحکام آن، نابود شود و عبرتی باشد برای ملت‌هایی که خیال استقلال و برپایی حکومتی مستقل از نظام حاکم بر جهان را در سر می‌پرورانند. البته اگر نبود رهبری و هدایت امام خمینی و انجمن‌گذشتگی حماسه‌سازانی که با همه‌ی وجود پیرویش می‌کردند، چنان می‌شد که می‌خواستند.

مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس، در تلاش برای تدوین و ثبت وقایع دوران جنگ، مجموعه‌های متعددی را در دست تهیه دارد که از جمله آنها، مجموعه‌ی اطلس راهنما است. تاکنون نه جلد از این مجموعه منتشر شده که در هر یک، به وسیله‌ی نگار، گزارش و تصویر، جنگ در یکی از مناطق مورد هجوم ارتش عراق بررسی شده است تا افزون بر اسناد و تحقیقات برای دیگر مخاطبان نیز جاذبه‌ی بیشتری داشته باشد و درک آن راحت‌تر شود.

در جلد دهم مجموعه‌ی اطلس راهنما - کتاب حساس - و منبج جنگ در منطقه‌ی مهران پرداخته شده است؛ سرزمینی که در دوران جنگ، چهار بار اشغال و بی‌امانت رزمندگان آزاد شد. در جلد سوم این مجموعه (ایلام در جنگ) به صورت کلی به آنچه در مهران گذشت، اشاره شده است، اما شرح و ثبت تلاش‌ها و جانبازی‌های گسترده‌یی که در این سرزمین در حساب با قوای متجاوز انجام گرفت و حماسه‌هایی که برای حفظ و آزادی آن آفریده شد، بیانی میسوطر می‌طلبید. در این اطلس، کوشش شده تا حد امکان، ضمن آشنا کردن مطالعه‌کنندگان با منطقه‌ی مهران، حقایق و وقایعی که در دوران جنگ در این منطقه رخ داده است، بیان شود. این مرکز همچنین کتاب مهران در تحولات جنگ ایران و عراق را در ۷۴۴ صفحه، در سال ۱۳۸۹ منتشر کرده است که محققان و علاقه‌مندانی که می‌خواهند به طور مشروح با وقایع اتفاق افتاده در مهران آشنا شوند، به مطالعه‌ی آن توصیه می‌شوند.

در اینجا از همه‌ی کسانی که تلاش و یاری آنها تهیه و انتشار این اطلس را امکان‌پذیر کرد، تشکر می‌شود. همچنین از مسئولان استانداری ایلام، سپاه ایلام و تیپ یکم امیرالمؤمنین و بنیاد حفظ ارزش‌های دفاع مقدس که با محقق این اثر همکاری کردند و نیز از برادران گرامی آقایان محمد کریمی‌راد و محسن رشیدی که برای طراحی و نظارت این اطلس کوشیدند قدردانی می‌شود.

مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس
(مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ)

۱۳۹۰

در گستره‌ی تاریخ، شهرها و روستاها به‌مثابه‌ی نمادی مهم از مدنیت‌گرایی انسان، در کنار رودها و منابع آبی برپا شده‌اند و ساکنان جلگه‌ها یا دلتاهای رودخانه‌ی، تمدن‌های ماندگار و نقش‌آفرینی را برای جوامع انسانی بنا نهاده‌اند؛ چنان‌که رودهای نیل، سند، دجله و فرات زمینه‌ساز به‌وجود آمدن تمدن‌های باستانی مصر، هند و میان‌رودان بوده‌اند.

رودهایی مانند سیمره و کنجان‌چم در دامنه‌های زاگرس باختری نقش مؤثری در به‌وجود آمدن تمدن عیلام داشته‌اند. برپایی شهر مهران در دوره‌ی معاصر در محل تلاقی دو رود کنجان‌چم و گاوی نیز این نظریه را ثابت می‌کند. در واقع وجود منابع آبی و خاکی مستعد برای فعالیت کشاورزی، عامل مهمی در تغییر شیوه‌ی معیشت عشایر و گرایش آنان به یک‌جانشینی بوده است.

از آنجایی که موقعیت جغرافیای نظامی مهران هرگز در مکان‌گزینی آن مورد توجه قرار نگرفته، شهر در نزدیک‌ترین نقطه به صفر مرزی، در منطقه‌ی پست ایجاد شده که در زیر دید مستقیم بلندی‌های مرزی قرار گرفته است.

موقعیت خاص مهران و توسعه‌طلبی دیکتاتورهای حاکم بر عراق، سبب شده است تا در مواقع بحرانی شدن روابط ایران و عراق، این شهر مرزی به منزله‌ی نزدیک‌ترین منطقه‌ی ارتباطی محور شمال - جنوب، همواره در معرض تاخت و تاز قرار گیرد؛ طوری که در درگیری‌های مرزی سال‌های ۱۳۵۳-۱۳۵۰، مهران و روستاهای پیرامونی آن بارها هدف تاخت و تاز ارتش عراق قرار گرفت. در هشت سال جنگ تحمیلی نیز این شهر چهار بار اشغال، سپس آزاد شد.

دشمن اولین بار مهران را در بهار ۱۳۵۹، پس از سرکشی به راسری خود به ایران در سال ۱۳۵۹، اشغال کرد، اما پس از متحمل شدن شکست سنگین در نبرد بیت‌المقدس، به دلیل ناتوانی در پدافند از سایر مناطق اشغالی، از مهران نیز عقب‌نشینی کرد و بر بلندی‌های مشرف بر آن مستقر شد.

ارتش عراق پس از این که در شبه‌جزیره شکر شکست سختی خورد، اهمیت راهبردی این شبه‌جزیره را با شهر مهران هم‌سان دانسته، از رخنه‌های موجود در پدافند مهران سود جست و در اردیبهشت ۱۳۶۵، شهر را برای بار دوم، تصرف کرد. اشغال دوم، بیش از دو ماه طول نکشید و در نبرد کربلای ۱ در تیرماه همان سال، آزاد شد.

زمان اشغال سوم و چهارم مهران، به روزهای پایانی جنگ مربوط می‌گردد که در هر دو مورد، نیروهای خودی مانع استقرار دشمن در منطقه‌ی اشغالی شدند؛ طوری که طی چند روز، دشمن را عقب رانده، شهر را آزاد کردند. بررسی اجمالی موقعیت جغرافیایی شهرستان مهران، شرح بردهای دوران دفاع مقدس، چگونگی بازسازی و تحولات پس از جنگ، بخشی از واقعیت‌های فرهنگی، سیاسی، نظامی و اقتصادی منطقه و پرتوی از جهاد مقدس رزمندگان اسلام در دفاع از میهن خود را نمایان خواهد کرد.

به امید آن که این اطلس بتواند با به تصویر کشیدن گوشه‌ی بی‌شماری از حماسه‌آفرینی‌ها و جهاد مقدس رزمندگان در جبهه‌ی میانی نبرد، وظیفه‌ی خود را در ثبت بخشی هرچند اندک از واقعیت‌های جنگ به انجام رساند.